

**“Statistika xəbərləri” elmi-praktik
jurnalının redaksiya heyəti**

Baş redaktor

Sakit YAQUBOV

iqtisad elmləri doktoru, professor

Redaksiya heyəti:

Ziyad SƏMƏDZADƏ

*iqtisad elmləri doktoru, professor
Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının həqiqi üzvü
iqtisad elmləri doktoru, professor*

Şahin SADIQOV

Ədalət MURADOV

iqtisad elmləri doktoru, professor

Vahid NOVRUZOV

iqtisad elmləri doktoru, professor

Nazim İMANOV

iqtisad elmləri doktoru, professor

Süleyman QASIMOV

iqtisad elmləri doktoru, professor

Tahir BUDAQOV

tibb üzrə fəlsəfə doktoru

Azər ƏMİRASLANOV

iqtisad üzrə fəlsəfə doktoru

Mehman TAĞIYEV

iqtisad üzrə fəlsəfə doktoru

Saleh MÖVLAMOV

iqtisad üzrə fəlsəfə doktoru

Aleksey PONOMARENKO

iqtisad üzrə fəlsəfə doktoru, dosent (Rusiya Federasiyası)

Roumen VESSELİNOV

iqtisad üzrə fəlsəfə doktoru, dosent (Amerika Birləşmiş Ştatları)

Alxan MANSUROV

məsul katib

**“Statistika xəbərləri” elmi-praktik jurnalının
rubrikaları**

Statistikanın inkişaf
strategiyası
və taktikası

Statistik təsnifatlar,
standartlar və
registrlər

Statistik müşahidə
metodları

Statistik məlumatların
toplanması, işlənməsi,
saxlanması və yayıl-
ması texnologiyası

İnformasiya şəbəkəsi,
məlumat bazası,
məlumat bankları

Statistik informasiya
sisteminin
təkmilləşdirilməsi

Milli Hesablar
Sistemi

Statistik tədqiqatlar

Statistika sahəsində
beynəlxalq əməkdaşlıq

Statistika:
xronika, informasiya

Bibliografiya:
yeni nəşrlər

Oxucuların rəy
və təklifləri

Statistika:
rəsmi sənədlər

Statistika:
metodoloji təminat
(metodoloji əlavələr)

Statistika:
faktlar və proqnozlar
(statistik əlavələr)

Оглавление

сəһ.

ЭКОНОМИКО-СТАТИСТИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ

Ядулла Гасанлы, Арзу Тагиева

Эконометрическая оценка влияния парниковых газов на устойчивый экономический рост... 4

Галиб Гафарлы

Оценка влияния экспорта на экономический рост в Азербайджане..... 12

Жаля Дадашова

Роль особых экономических зон в экономическом развитии страны..... 21

Тахир Багиров, Кёнуль Алибекова

Положительное влияние политического наследия Гейдара Алиева на повышение благосостояния населения и развитие рынка труда страны..... 26

Имамат Ибишова

Показатели качества в статистическом анализе..... 32

Гамида Исаева

Статистическое моделирование потребления мяса в стране..... 43

МЕТОДОЛОГИЯ

Нуру Сулейманов, Фидан Гулузаде

Вопросы статистической оценки производительности труда..... 47

Яшар Паша, Наби Кулиев

Бедность в мире и ее влияние на детей..... 60

Салех Мовламов, Назила Агайева

Применение статистических инноваций при проектировании выборочных обследованиях... 66

Фамиль Нифтиев

Макроэкономические принципы человеческого капитала..... 73

Назрин Марданлы

Брендинг и дизайн в системе повышения конкурентоспособности бизнеса..... 78

ПОКАЗАТЕЛИ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ СТРАНЫ НА ПЕРВУЮ ПОЛОВИНУ 2023 ГОДА

Макроэкономические показатели..... 87

Производство Валового Внутреннего Продукта..... 89

Средства, направленные на основной капитал по финансовым источникам..... 89

Средства, направленные на основной капитал по отраслям экономики..... 90

Структура продуктов оборота розничной торговли..... 91

Кредитные вложения в экономику..... 91

Доходы государственного бюджета..... 91

Расходы государственного бюджета..... 92

Грузооборот в транспортном секторе, млн. тон-км..... 92

Грузооборот в транспортном секторе, млн. пассажиро-км..... 93

Показатели внешней торговли Азербайджана со странами-партнерами..... 93

Экспорт важных видов продукции..... 94

Импорт важных видов продукции..... 95

**İSTİLİK EFEKTİ YARADAN QAZLARIN DAYANIQLI İQTİSADI ARTIMA
TƏSİRİNİN EKONOMETRİK QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ**

Yadulla Həsənli

*İqtisadi Araşdırmalar Elmi-Tədqiqat İnstitutu i.e.d., prof.,
UNEC Sosial-İqtisadi Proseslərin Modelləşdirilməsi Laboratoriyası,
İdarəetmə Sistemləri İnstitutu,
Azərbaycan Respublikası Elm və Təhsil Nazirliyi
AZ1001, Bakı şəhəri, İstiqlaliyyət 6
e-poçt: yadulla.hasanli@unec.edu.az*

Arzu Tağıyeva

*Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsinin
Dayanıqlı inkişaf statistikasına şöbəsinin aparıcı məsləhətçisi,
Azərbaycan Dövlət İqtisad Universitetinin doktorantı
AZ1136, Bakı şəhəri, İnşaatçılar prospekti 81
e-poçt: arzu.taghiyeva@stat.gov.az*

Açar sözlər: dayanıqlı iqtisadi artım, istilik effekti yaradan qazlar, iqlim dəyişikliyi, real ÜDM, artım sürəti.

Ключевые слова: устойчивый экономический рост, парниковые газы, изменение климата, реальный ВВП, темп роста.

Keywords: sustainable economic growth, greenhouse gases, climate change, real GDP, growth rate.

Yadulla Həsənli, Arzu Tağıyeva

**İstilik effekti yaradan qazların dayanıqlı iqtisadi artıma təsirinin
ekonometrik qiymətləndirilməsi**

Xülasə

Tədqiqatda istilik effekti yaradan qazların emissiyasının artmasının qlobal iqlim dəyişikliyinə səbəb olması fonunda dayanıqlı iqtisadi artıma təsirləri nəzəri cəhətdən araşdırılmışdır. Belə qənaətə gəlinmişdir ki, qlobal iqlim dəyişikliyi müəyyən müddətdən sonra iqtisadi itkilərə səbəb olacaqdır. Daha sonra, antropogen amillərin təsiri nəticəsində yaranan istilik effekti yaradan qazların emissiyasının dayanıqlı iqtisadi artıma təsiri Azərbaycan nümunəsində ekonometrik qiymətləndirilmişdir. Belə ki, 2010-2021-ci illəri əhatə edən dövr üzrə İEYQ-nin emissiyasının 3 il gecikmə ilə real ÜDM-in artım sürətinə, əhalinin hər nəfərinə düşən real ÜDM-in artım sürətinə, məşğul əhalinin hər nəfərinə düşən real ÜDM-in artım sürətinə təsirini əks etdirən reqressiya modelləri “Eviews” Tətbiqi Proqram Paketində realizasiya edilmişdir. Əldə olunmuş ekonometrik modelin parametrlərinin statistik cəhətdən əhəmiyyətliyi test olunmuş və alınan nəticə izah edilmişdir.

Ядулла Гасанлы, Арзу Тагиева

**Эконометрическая оценка влияния парниковых газов на устойчивый
экономический рост**

Резюме

В исследовании теоретически изучено влияние выбросов парниковых газов (ПГ), вызывающих глобальное изменение климата, на устойчивый экономический рост. Сделан

вывод о том, что глобальное изменение климата, через определенный промежуток времени, приведет к экономическим потерям. Затем эконометрически оценивалось влияние ПГ, вызванных антропогенными факторами, на устойчивый экономический рост на примере Азербайджана. Так, с использованием пакета прикладных программ "Eviews" для периода 2010-2021 гг. в расчетах были реализованы регрессионные модели, отражающие влияние ПГ с 3-летней задержкой на темп роста реального ВВП, темп роста реального ВВП на душу населения, темп роста реального ВВП на одного занятого. Проведена проверка статистической значимости параметров полученных эконометрических моделей и объяснены результаты.

Yadulla Hasanli, Arzu Taghiyeva

Econometric assessment of the impact of greenhouse gases on sustainable economic growth

Summary

In the research, the effects of greenhouse gases emissions (GHG) causing global climate change on sustainable economic growth were theoretically investigated. It has been concluded that global climate change will cause economic losses after a certain period of time. Then, the effect of GHG caused by anthropogenic factors on sustainable economic growth was evaluated econometrically in the case of Azerbaijan. Thus, for the period 2010-2021, the regression models reflecting the effects of GHG with a 3-year delay on the growth rate of real GDP, the growth rate of real GDP per capita, the growth rate of real GDP per employed person were implemented in the "Eviews" Application Software Package. The statistical significance of the parameters of the obtained econometric models were tested and the results were explained.

Ədəbiyyat

1. Kompas, Tom; Pham, Van Ha; Che, Tuong Nhu (2018). "The Effects of Climate Change on GDP by Country and the Global Economic Gains From Complying With the Paris Climate Accord". *Earth's Future*. 6 (8): 1153–1173. Bibcode:2018EaFut...6.1153K. doi:10.1029/2018EF000922. ISSN 2328-4277.
2. Diffenbaugh, Noah S.; Burke, Marshall (2019). "Global warming has increased global economic inequality". *Proceedings of the National Academy of Sciences*. 116 (20): 9808–9813. Bibcode:2019PNAS..116.9808D. doi:10.1073/pnas.1816020116. ISSN 0027-8424. PMC 6525504. PMID 31010922.
3. Tol, Richard S. J (2009-04-01). "The Economic Effects of Climate Change". *Journal of Economic Perspectives*. 23 (2): 29–51. doi:10.1257/jep.23.2.29. ISSN 0895-3309. S2CID 15530729.
4. "Linking Climate and Inequality". IMF. Retrieved 2023-04-27.
5. IPCC (2014). "Summary for Policymakers" (PDF). IPCC AR5 WG2 A 2014. p. 12. Archived (PDF) from the original on 19 December 2019. Retrieved 15 February 2020.
6. Koning Beals, Rachel. "Global GDP will suffer at least a 3% hit by 2050 from unchecked climate change, say economists". MarketWatch. Archived from the original on 29 March 2020. Retrieved 29 March 2020.
7. Smith, J. B.; et al. (2001). "19. Vulnerability to Climate Change and Reasons for Concern: A Synthesis" (PDF). In McCarthy, J. J.; et al. (eds.). *Climate Change 2001: Impacts, Adaptation and Vulnerability. Contribution of Working Group II to the Third Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change* (PDF). Cambridge, UK, and New York, N.Y.: Cambridge University Press. pp. 913–970. Retrieved 2022-01-19.
8. "2021-2022 EIB Climate Survey, part 3 of 3: The economic and social impact of the green transition". EIB.org. Retrieved 2022-03-30.

9. "2021-2022 EIB Climate Survey, part 2 of 3: Shopping for a new car? Most Europeans say they will opt for hybrid or electric". EIB.org. Retrieved 2022-04-04.
10. "The employment impact of climate change adaptation" (PDF).
11. Working on a warmer planet The impact of heat stress on labour productivity and decent work (PDF). International Labour Organization. 2019. Retrieved 7 July 2019.
12. "International Labour Organization Warns of Heat-Related Job Losses". United Nations Climate Change. Retrieved 7 July 2019.
13. Stevens, Pippa (16 January 2020). "'Urgent' need for businesses to adapt to growing threat from climate change, McKinsey says". CNBS. Retrieved 29 March 2020
14. Woetzel, Jonathan; Pinner, Dickon; Samandari, Hamid; Engel, Hauke; Boland, Brodie; Powis, Carter; Krishnan, Mekala (January 2020). Climate risk and response Physical hazards and socioeconomic impacts. Mckinsey. p. 7. Retrieved 29 March 2020.
15. Hessler, Uwe (15 January 2020). "Climate Change Named Biggest Global Threat in New WEF Risks Report". Deutch Welle. Ecowatch. Retrieved 17 January 2020.
16. Harris, Jonathan M.; Roach, Brian; Codur, Anne-Marie (2017). "The Economics of Global Climate Change" (PDF). Global Development and Environment Institute, Tufts University.
17. Wei, Yi-Ming; Han, Rong; Wang, Ce; Yu, Biying; Liang, Qiao-Mei; Yuan, Xiao-Chen; Chang, Junjie; Zhao, Qingyu; Liao, Hua; Tang, Baojun; Yan, Jinyue; Cheng, Lijing; Yang, Zili; et al. (2020). "Self-preservation strategy for approaching global warming targets in the post-Paris Agreement era". *Nat Commun.* 11 (1): 1624. Bibcode:2020NatCo..11.1624W. doi:10.1038/s41467-020-15453-z. PMC 7156390. PMID 32286257.
18. Keith Wade. The impact of climate change on the global economy. Schroders
19. Mendelsohn.R (2013), "Climate Change and Economic Growth, Commission on Growth and Development", Working paper no.60
20. Y. Həsənli (2008). *Ekonometrikaya giriş* (e-publishing). Bakı. Retrieved, 5, 2019.
21. Azərbaycan Respublikasının Dövlət Statistika Komitəsi, www.stat.gov.az (22.07.2022)

Məqalə redaksiyaya daxil olmuşdur: 23.06.2023

Təkrar işlənməyə göndərilmişdir: 27.06.2023

Çap üçün qəbul olunmuşdur: __.__.2023

AZƏRBAYCANDA İXRACIN İQTİSADI ARTIMA TƏSİRİNİN QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ

Qalib Qafarlı

*Bakı Dövlət Universiteti,
Dünya iqtisadiyyatı kafedrası i.ü.f.d.,
AZ1148, Akademik Zahid Xəlilov küçəsi-33
e-poçt: qalib.qafar@gmail.com*

Açar sözlər: ixrac, iqtisadi artım, ÜDM, zaman sıraları, Engle–Granger, FMOLS, CCR.

Ключевые слова: экспорт, экономический рост, ВВП, временные ряды, Энгл-Грейнджер, FMOLS, CCR.

Keywords: export, economic growth, GDP, time series, Engle-Granger, FMOLS, CCR.

Qalib Qafarlı

Azərbaycanda ixracın iqtisadi artıma təsirinin qiymətləndirilməsi

Xülasə

Məqalənin əsas məqsədi iqtisadi zaman sıralarının təhlili metodlarından istifadə etməklə Azərbaycan iqtisadiyyatında ixracın iqtisadi artıma təsirinin qiymətləndirilməsidir. Tədqiqatda Azərbaycanın 1991-2021-ci illər üzrə ixrac və ümumi daxili məhsul dəyişənlərindən istifadə edərək kointeqrasiya əlaqəsi Engle–Granger testilə araşdırılmışdır. Sonra uzun müddətli dövr əlaqəsinə dair asılılıq əmsalları Tam Modifikasiya Olunmuş Ən Kiçik Kvadratlar Metodu (FMOLS) və Kanonik Kointeqrasiya Reqressiyası (CCR) testlərilə müəyyən etmişdir. Daha sonra dəyişənlər arasında səbəbiyyət əlaqəsi Granger testi tətbiq olunaraq müəyyənləşdirilmişdir. Tədqiqatın əsas nəticəsi kimi qeyd edə bilərik ki, Azərbaycanda iqtisadi artımın təmin olunmasında ixrac uzunmüddətli dövrdə əhəmiyyətli təsirə malikdir. Tədqiqatda əldə olunmuş nəticəyə əsasən belə bir təklif verilmişdir ki, Azərbaycanda ölkənin beynəlxalq rəqabətqabiliyyətliliyini artırmaq və iqtisadi artıma nail olmaq üçün ixracın artırılması məqsədilə dəstəkləyici tədbirlərin artırılmasına və təkmilləşdirilməsinə ehtiyac var. Həmin dəstək tədbirlərinin təkmilləşdirilməsi üçün isə bu sahədə beynəlxalq təcrübə nəzərə alınmalıdır.

Галиб Гафарлы

Оценка влияния экспорта на экономический рост в Азербайджане

Резюме

Основная цель статьи – оценить влияние экспорта на экономику Азербайджана с использованием методов анализа экономических временных рядов. В исследовании рассматривается коинтеграционная связь между экспортом Азербайджана и изменениями в ВВП с 1991 по 2021 годы с использованием теста Энга-Грейнджера. Затем с помощью метода Fully Modified Ordinary Least Squares (FMOLS) и теста Canonical Cointegration Regression (CCR) были определены коэффициенты зависимости долгосрочных отношений. Связь причинности между переменными была определена с помощью теста Грейнджера. Основным выводом исследования является то, что экспорт имеет значительное долгосрочное влияние на экономический рост в Азербайджане. Основываясь на полученных результатах, предлагается улучшить и усилить меры поддержки для увеличения экспорта с целью повышения международной конкурентоспособности страны и достижения экономического роста в Азербайджане. При этом необходимо учитывать международный опыт для улучшения этих мер поддержки.

Galib Gafarli
Assessing the Impact of Exports on Economic Growth in Azerbaijan
Summary

The main purpose of the article is to analyze the economic impact of exports on the Azerbaijan economy using the time series method. The study investigates the cointegration relationship between Azerbaijan's export and gross domestic product (GDP) changes from 1991 to 2021 using the Engle-Granger test. Then, the long-term relationship dependence coefficients were determined using the Fully Modified Ordinary Least Squares (FMOLS) method and the Canonical Cointegration Regression (CCR) test. The causality relationship between variables was identified using the Granger test. The main conclusion of the study is that exports have a significant long-term impact on economic growth in Azerbaijan. Based on the results obtained in the study, it is suggested that supporting measures for increasing exports should be improved and enhanced to increase the country's international competitiveness and achieve economic growth in Azerbaijan. International experience should be taken into account to improve these support measures.

Ədəbiyyat

1. Acaravci A., Akyol M. Türkiye’de doğrudan yabancı yatırımlar, dış ticaret ve ekonomik büyüme ilişkisi //Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi. – 2017. – T. 3. – №. 1. – C. 17-33.
2. Akpolat A. G., Altıntaş N. Enerji Tüketimi İle Reel Gsyih Arasındaki Eşbütünleşme ve Nedensellik İlişkisi: 1961-2010 Dönemi //Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi. – 2013. – T. 8. – №. 2. – C. 115-127.
3. Akyuz H.E. Vektör otoregresyon (VAR) modeli ile iklimsel değişkenlerin istatistiksel analizi //International Journal of Engineering Research and Development. – 2018. – T. 10. – №. 2. – C. 183-192.
4. Alshamsi K. H. et al. The impact of inflation and GDP per capita on foreign direct investment: the case of United Arab Emirates //Investment management and financial innovations. – 2015. – №. 12, Iss. 3 (contin.). – C. 132-141.
5. Altin H. Türkiye finansal piyasalarında Toda-Yamamoto ve Granger nedensellik ilişkileri //Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi. – 2022 – T. 23. – №. 2. – C. 47-65.
6. Balassa, B. ‘Exports, policy choices, and economic growth in developing countries after the 1973 oil shock’. Journal of Development Economics – 1985, – 18, 23–35.
7. Can, B. “İküreselleşme İnsani İyi Olma Haline Etki Eder Mi? Müslüman Bir Ülke Olarak Türkiye Örneğinde Bir İnceleme”, Pamukkale Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2023, Sayı 54, Denizli, ss. 75-90.
8. Dickey, D. A., & Fuller, W. A. Distribution of the Estimators for Autoregressive Time Series with a Unit Root. Journal of the American Statistical Association, 1979, 74(366), 427-431, <https://doi.org/10.2307/2286348>, <https://www.jstor.org/stable/2286348>
9. Dickey, D. A., & Fuller, W.A. Likelihood Ratio Statistics for Autoregressive Time Series with a Unit Root. Econometrica: Journal of the Econometric Society, 1981, Vol. 49, No. 4, 1057-1072, <https://doi.org/10.2307/1912517>, <https://www.jstor.org/stable/1912517>
10. Granger, C. ‘Investigating causal relations by econometric models and cross spectral methods’. Econometrica 1969, 37, 424–438.
11. Hatemi-J A., Irandoust M. Time-series evidence for Balassa’s export-led growth hypothesis //The Journal of International Trade & Economic Development. – 2000. – T. 9. – №. 3. – C. 355-365.
12. Karagöz M., Karagöz K. Türk ekonomisinde ihracat ve doğrudan yabancı yatırım ilişkisi: bir zaman serisi analizi //Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi. 2006, – C. 117-126.

13. Mahadika I. N., Kalayci S., Altun N. Relationship between GDP, foreign direct investment and export volume: Evidence from Indonesia //International Journal of Trade, Economics and Finance. – 2017. – T. 8. – №. 1. – C. 51-54.
14. Meçik O., Koyuncu T. Türkiye'de Göç ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Toda-Yamamoto Nedensellik Testi //Itobiad: Journal of the Human & Social Science Researches. – 2020. – T. 9. – №. 3.
15. Meerza S. I. A., Imran A. Causal links between trade, foreign direct investment and economic growth for Bangladesh //RePEc: sda: workpa. – 2012. – T. 12012. – C. 1-6.
16. Mohammad S. et al. FDI and economic growth in Malaysia //University of putra Malaysia. Management Journal. – 2009. – T. 21. – №. 4.
17. Mucuk M., Alptekin V. Türkiye’de vergi ve ekonomik büyüme ilişkisi: VAR analizi (1975-2006) //Maliye Dergisi. – 2008. – T. 155. – №. 2. – C. 159-174.
18. Shawa M. J., Shen Y. Causality relationship between foreign direct investment, GDP growth and export for Tanzania //International Journal of Economics and Finance. – 2013. – T. 5. – №. 9. – C. 13-19.
19. Usanmaz D. Türkiye’de gayrisafi milli hasıla doğrudan yabancı yatırımlar ve enflasyon arasındaki ilişkinin incelenmesi //Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi. 2022, – T. 14. – №. 2. – C. 202-223.
20. Zekayi K., Oğuz K. Dolarizasyonun Belirleyicileri ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Örneği //Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi. – 2022. – T. 24. – №. 43. – C. 839-856.

Məqalə redaksiyaya daxil olmuşdur: 14.06.2023

Təkrar işlənməyə göndərilmişdir: 17.06.2023

Çap üçün qəbul olunmuşdur: __.__.2023

XÜSUSİ İQTİSADİ ZONALARIN ÖLKƏNİN İQTİSADİ İNKİŞAFINDA ROLU

Jalə Dadaşova

“Azərbaycan Hava Yolları”

Qapalı Səhmdar Cəmiyyəti Milli Aviasiya Akademiyasının

İqtisadiyyat kafedrası i.ü.f.d.,

AZ1040, Bakı şəhəri, Sabunçu rayonu, Nazim İsmayilov küçəsi

e-poçt:j.ala@inbox.ru

Açar sözlər: xüsusi iqtisadi zonalar, azad iqtisadi zonalar, beynəlxalq ticarət, regional inteqrasiya, birbaşa xarici investisiya.

Ключевые слова: особые экономические зоны, свободные экономические зоны, международная торговля, региональная интеграция, прямые зарубежные инвестиции.

Keywords: special economic zones, free economic zones, international trade, regional integration, direct investment.

Jalə Dadaşova

Xüsusi iqtisadi zonaların ölkənin iqtisadi inkişafında rolu

Xülasə

Müasir dövrdə dünyada baş verən əsaslı dəyişikliklər, xarici ticarətin müasir xüsusiyyətləri, dünya ölkələrinin inteqrasiyası, hər bir ölkənin xarici iqtisadi siyasətinin dünyada baş verən hadisələrə uyğunlaşdırılması xüsusi iqtisadi zonaların yaradılaraq inkişaf etməsinə öz təsirini əsaslı şəkildə göstərmişdir. Məqalədə xüsusi iqtisadi zonaların beynəlxalq aləmdə inkişafı, dünya ölkələrinin iqtisadiyyatına təsiri, regional inteqrasiyanın inkişafı, həmçinin, dövlətimizin iqtisadi inkişafına təsiri araşdırılmış və təhlil edilmişdir. Ölkəmizin iqtisadiyyatının inkişafında, sosial-iqtisadi göstəricilərin dinamikasında, ölkənin dayanıqlı inkişafında xüsusi iqtisadi zonaların növlərindən biri olan azad iqtisadi zonaların təsiri mexanizmi araşdırılmışdır. Məqalədə bu istiqamətdə təhlillər aparılmış və müəyyən nəticəyə gəlinib, təkliflər irəli sürülmüşdür.

Жаля Дадашова

Роль особых экономических зон в экономическом развитии страны

Резюме

Кардинальные изменения в мире в современную эпоху, особенности внешней торговли, интеграция стран мира, адаптация внешнеэкономической политики каждой страны к происходящим в мире событиям коренным образом оказали свое влияние на создание и развитие особых экономических зон. В статье исследовано и проанализировано развитие особых экономических зон в мире, влияние на экономику стран мира, развитие региональной интеграции, а также влияние на экономическое развитие нашей страны. Исследован механизм влияния свободных экономических зон, являющихся одним из видов особых экономических зон, на развитие экономики нашей страны, на динамику социально-экономических показателей, на устойчивое развитие. В статье был проведен соответствующий анализ, сделаны определенные выводы и выдвинуты предложения.

Jale Dadashova

The role of special economic zones in the economic development of the country

Summary

Fundamental changes occurring in the world in modern times, modern characteristics of foreign trade, integration of the countries of the world, adaptation of the foreign economic policy of

each country to the events occurring in the world have fundamentally shown their influence on the creation and development of special economic zones. In the article, the development of special economic zones in the international world, the impact on the economy of the world countries, the development of regional integration, as well as the impact on the economic development of our country were investigated and analyzed. The mechanism of influence of free economic zones, which is one of the types of special economic zones, in the development of the economy of our country, in the rise of socio-economic indicators, and in the sustainable development of the country has been investigated. In this article, analyzes were made in this direction, certain conclusions were reached, and proposals were put forward.

Ədəbiyyat

1. Dadaşova.J.B “Beynəlxalq ticarətin müasir xüsusiyyətləri və Azərbaycanın xarici ticarət əlaqələrinin təkmilləşdirilməsi istiqamələri” dissertasiya işi, 2021-ci il, səh—105
2. Azərbaycan Respublikasının Ələt iqtisadi zonalar haqqında qanunu- 18 may 2018-ci il
3. Azərbaycan Respublikasının Xüsusi iqtisadi zonalar haqqında qanunu - 14 aprel 2009-cu il
4. www.unctad.org “Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Ticarət və İnkişaf üzrə konfransı” nın rəsmi saytı-2021
5. <https://iap-unido-org> “Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Sənaye İnkişafı Təşkilatı” nın rəsmi saytı -2022
6. www.paih-gov-pl” Polşa İnvestisiya və Ticarət Agentliyinin” rəsmi saytı-2021

Məqalə redaksiyaya daxil olmuşdur: 12.04.2023

Təkrar işlənməyə göndərilmişdir: 18.04.2023

Çap üçün qəbul olunmuşdur: __.__.2023

HEYDƏR ƏLİYEV SİYASİ İRSİNİN ƏHALİNİN RİFAH HALININ YAŞILAŞMASINA VƏ ÖLKƏNİN ƏMƏK BAZARININ İNKİŞAFINA MÜSBƏT TƏSİRİ

Tahir Bağırov

*Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsinin
Əmək statistikasına şöbəsinin sektor müdiri
AZ 1136, Bakı şəhəri, İnşaatçılar prospekti 81
e-poçt: tahir.baghirov@stat.gov.az*

Könül Əlibəyova

*Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsinin
Əmək statistikasına şöbəsinin aparıcı məsləhətçisi
AZ 1136, Bakı şəhəri, İnşaatçılar prospekti 81
e-poçt: konul.alibayova@stat.gov.az*

Açar sözlər: əmək bazarı, işsizlik, məşğulluq, əməkhaqqı, iqtisadi inkişaf.

Ключевые слова: рынок труда, безработица, занятость, зарплата, экономическое развитие.

Keywords: labour market, unemployment, employment, salary, economic development.

Tahir Bağırov, Könül Əlibəyova

Heydər Əliyev siyasi irsinin əhalinin rifah halının yaxşılaşmasına və ölkənin əmək bazarının inkişafına müsbət təsiri

Xülasə

Məqalədə Heydər Əliyevin hakimiyyətə gəlməsilə ölkənin sosial-iqtisadi şəraiti və əhalinin rifah halının yaxşılaşmasından, əmək bazarının inkişafına müsbət təsirdən bəhs edilir. Həmçinin onun hakimiyyətdə olduğu 1993-2003-cü illərdə ölkənin sosial iqtisadi inkişafına dair göstəricilərin təhlilinə dair nəticələr məqalədə əks olunmuşdur. Həmin dövrdə respublikada həm dövlət, həm də qeyri-dövlət sektorlarında inkişafa zəmin yaratmış məsələlər ön plana çəkilmişdir. Bununla yanaşı əmək bazarının əsas sosial-iqtisadi göstəriciləri və ölkənin mövcud vəziyyəti təhlil edilmişdir.

Тахир Багиров, Кёнуль Алибекова

Положительное влияние политического наследия Гейдара Алиева на повышение благосостояния населения и развитие рынка труда страны

Резюме

В статье говорится об улучшении социально-экономического положения страны и благосостояния населения, развитии рынка труда после прихода к власти Гейдара Алиева. Также в статье отражены результаты анализа показателей социально-экономического развития страны в период его руководства страной в 1993-2003 гг. В то время в республике были созданы предпосылки для развития как государственного, так и негосударственного секторов. Наряду с этим были проанализированы основные социально-экономические показатели рынка труда и текущая ситуация в стране.

Tahir Bagirov, Konul Alibeyova
The positive impact of Heydar Aliyev's political legacy on the improvement of the population's well-being and the development of the country's labor market
Summary

The article talks about the improvement of the socio-economic conditions of the country and the well-being of the population and the positive impact on the development of the labour market after Heydar Aliyev came to power. Also, the results of the analysis of the country's socio-economic development indicators in 1993-2003, when he was in power, are reflected in the article. In that period, the issues that created the foundation for development in both state and non-state sectors in the republic were brought to the fore. At the same time, the main socio-economic indicators of the labor market and the current situation of the country were analyzed.

Ədəbiyyat

1. Aslan Xankişiyev “Böyük Siyasət zirvəsi” Bakı 2012.
2. Azərbaycan Dövlət İqtisad Universitetinin “Azərbaycanın iqtisadi İnkişafının Heydər Əliyev strategiyası” Bakı 2019
3. Zaur Adıgözəlov, İbrahim Mustafayev “Heydər Əliyev və müstəqil Azərbaycanın gəncliyi” 2003
4. “Əmək bazarı”, statistik məcmuə. Azərbaycan Respublikasının Dövlət Statistika Komitəsi. 2020
5. Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsinin rəsmi internet sahifəsi: www.stat.gov.az

Məqalə redaksiyaya daxil olmuşdur: 27.04.2023

Təkrar işlənməyə göndərilmişdir: 02.05.2023

Çap üçün qəbul olunmuşdur: __.__.2023

KEYFİYYƏT GÖSTƏRİCİLƏRİ STATİSTİK TƏHLİLDƏ

İmamət İbişova

Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsi

Statistika işlərinin əlaqələndirilməsi və

strateji planlaşdırma şöbəsinin məsləhətçisi

AZ 1136, Bakı şəhəri, İnşaatçılar prospekti 81

e-poçt: imam.atabishova@stat.gov.az

Açar sözlər: keyfiyyət göstəriciləri, variasiya göstəriciləri, qruplaşdırma, əhalinin cins və yaş qrupları, nikahlar.

Ключевые слова: показатели качества, индикаторы вариации, группировка населения по полу и возрастным группам, браки.

Keywords: quality indicators, variation indicators, grouping, population by sex and age groups, marriage.

İmamət İbişova

Keyfiyyət göstəriciləri statistik təhlildə

Xülasə

Məqalədə keyfiyyət göstəricilərindən istifadə etməklə əhalinin yaş qrupları üzrə sayı, bəy və gəlinin yaş qruplarına görə nikahların sayına dair məlumatlar təhlil edilmişdir. Belə ki, əhalinin yaş qrupları üzrə məlumatlarında ədədi ortanın xətasının çox olması, həmcins olmayan və qruplaşdırılmamış məlumatlardan istifadə nəticəsində əldə olunan məlumatların etibarlılığının azalması, qruplaşdırmanın, qruplaşdırılmış məlumatlar üzərində keyfiyyət göstəricilərinin istifadə qaydasının, buna uyğun olaraq statistik təhlildə istifadə olunan metodun əhəmiyyəti vurğulanmışdır. Bəy və gəlinin yaş qruplarına görə nikahların sayı məlumatları üzərində isə skewness və kurtosis göstəricilərindən istifadə edilərək illər üzrə dinamikası təhlil edilmiş, qanunvericilikdə baş verən dəyişikliklərin nəticələrə təsiri göstərilmişdir.

Имамат Ибишова

Показатели качества в статистическом анализе

Резюме

В статье с помощью показателей качества проанализированы данные о численности населения по возрастным группам и количестве браков по возрастным группам жениха и невесты. Так, отмечается высокая погрешность среднеарифметических данных о населении по возрастным группам, снижение достоверности полученной информации из-за использования неоднородных и несгруппированных данных, а также важность группировки и правильного использования показателей качества в отношении сгруппированных данных с учетом используемого метода статистического анализа. Относительно количества браков, в зависимости от возрастных групп женихов и невест, был проведен анализ динамики по годам с использованием показателей асимметрии (skewness) и эксцесса (kurtosis), было показано влияние изменений в законодательстве на результаты.

Imamat Ibishova
Quality indicators in statistical analysis
Summary

In the article, data on the number of population by age groups and the number of marriages by age groups of the bride and groom were analyzed using quality indicators. Thus, there is a large error in the numerical average of the data on the age groups of the population, the reliability of the data obtained as a result of the use of homogeneous and ungrouped data has decreased, the importance of grouping, the order of use of quality indicators on grouped data and accordingly the method used in statistical analysis has been emphasized. Based on data on the number of marriages by the age groups of the bride and groom, the dynamics over the years were analyzed using the skewness and kurtosis indicators and the effect of the changes in the legislation on the results was shown.

Ədəbiyyat

1. S.M.Hacıyev. Statistikanın ümumi nəzəriyyəsi. Dərslik. Bakı. 2005
2. Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsinin internet sahifəsi:
<https://www.stat.gov.az/>
3. <https://www.data4impactproject.org/prh/gender/women-and-girls-status-and-empowerment/age-at-first-marriage/>
4. <https://e-qanun.az/>
5. А, Волков, Р, Савченко, Брачность мужчин в реальных поколениях вестник статистики

Məqalə redaksiyaya daxil olmuşdur: 15.07.2023

Təkrar işlənməyə göndərilmişdir: 19.07.2023

Çap üçün qəbul olunmuşdur: __.__.2023

ÖLKƏDƏ ƏT İSTEHLAKININ STATİSTİK MODELLEŞDİRİLMƏSİ

Həmidə İsayeva

*Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsi
Elmi Tədqiqat və Statistik İnnovasiyalar Mərkəzinin
Məlumatların toplanması texnologiyaları və
statistik modelləşdirmə şöbəsinin aparıcı iqtisadçısı
AZ 1136, Bakı şəhəri, İnşaatçılar prospekti, 81
e-poçt: hamida.isayeva@stat.gov.az*

Açar sözlər: statistik modelləşdirmə, adambaşına ət istehlakı, riyazi-statistik xarakteristika, ədədi ortanın xətası, statistik məlumatların keyfiyyəti, trend modeli.

Ключевые слова: статистическое моделирование, потребление мяса на душу населения, математико-статистические характеристики, среднеарифметическая ошибка, качество статистических данных, трендовая статистическая модель.

Keywords: statistical modeling, meat consumption per person, mathematical-statistical characteristics, standart error of mean, quality of statistical data, trend model.

Həmidə İsayeva

Ölkədə ət istehlakının statistik modelləşdirilməsi

Xülasə

Məqalədə ölkədə əhalinin adambaşına ətin ayrı-ayrı növləri üzrə istehlakının statistik tədqiqatı aparılmış ərzaq məhsullarının istehsalı və istehlakına dair məlumatların statistik təhlili, modelləşdirilməsi və proqnozlaşdırılması istehsal olunmuş statistik göstəricilərin keyfiyyətini yüksəldir. Odur ki, statistik məlumatların keyfiyyətinin yüksəldilməsi üçün ilkin statistik məlumatların təhlilinə ehtiyac vardır. Məlumatların təhlili statistik modelləşdirmə prosesinin ilkin mərhələsi hesab olunur və bu zaman göstəricinin riyazi-statistik xarakteristikaları xüsusi proqram paketləri vasitəsilə hesablanır və variasiya göstəriciləri araşdırılır. Tədqiqatda ət istehlakının təsviri statistikasını və adambaşına istehlak olunmuş ayrı-ayrı ət məhsullarının dinamikası və qrafiki verilmiş və trend modelləri tərtib edilmişdir. Məlumatların statistik təhlilində müasir proqram paketləri SPSS və Exceldən istifadə edilmişdir.

Гамида Исаева

Статистическое моделирование потребления мяса в стране

Резюме

Статистический анализ, моделирование и прогнозирование данных о производстве и потреблении пищевых продуктов повышает качество производимых статистических показателей. Поэтому, для повышения качества статистических данных необходимо проводить анализ первичных статистических данных. Анализ данных считается начальным этапом процесса статистического моделирования, и в это время с помощью специальных пакетов программ рассчитываются математико-статистические характеристики показателя и исследуются показатели вариации. В исследовании дана описательная статистика потребления мяса, а также среднечисловая динамика и график потребления отдельных мясных продуктов и построены трендовые модели. При статистическом анализе данных использовались современные пакеты программ SPSS и Excel.

Hamida Isayeva
Statistical modeling of meat consumption per capita in a country
Summary

Statistical analysis, modeling and forecasting of food production and consumption data improves the quality of the produced statistical indicators . Therefore, to improve the quality of statistical data, it is necessary to analyze primary statistical data. Data analysis is considered the initial stage of the statistical modeling process, and at this time, using special software packages, the mathematical and statistical characteristics of the indicator are calculated and the variation indicators are studied. The study provides descriptive statistics of meat consumption, as well as the dynamics and schedule of consumption of individual meat products per person, and built trend models. Statistical data analysis was performed using modern SPSS and Excel software packages.

Ədəbiyyat

1. Angus Deaton. The Analysis of household surveys. A Microeconomic approach to development policy, World Bank groups. 2015
2. B.M.Babazadə, M.İ.Çıraqov, B.M.Ramazanov. Riyazi statistikanın geologiyada tətbiqi, Bakı, 1992
3. www.stat.gov.az
4. Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin “Azərbaycan Respublikasında minimum istehlak səbətinin tərkibinin təsdiq edilməsi haqqında” 2014-cü il 6 iyun 182 nömrəli qərarı

Məqalə redaksiyaya daxil olmuşdur: 19.07.2023

Təkrar işlənməyə göndərilmişdir: 26.07.2023

Çap üçün qəbul olunmuşdur: __.__.2023

UOT:33.311

DOI:10.338.70/2413-6557-2023-9-3-47-59

ƏMƏK MƏHSULDARLIĞININ STATİSTİK QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ MƏSƏLƏLƏRİ

Nuru Süleymanov

*Azərbaycan Respublikasının Dövlət Statistika Komitəsi
Milli hesablar və makroiqtisadi göstəricilər statistikasına şöbəsinin müdiri
AZ 1136, Bakı şəhəri, İnşaatçılar prospekti 81
e-poçt: nuru.suleymanov@stat.gov.az*

Fidan Quluzadə

*Azərbaycan Respublikasının Dövlət Statistika Komitəsi
Milli hesablar və makroiqtisadi göstəricilər statistikasına şöbəsinin aparıcı məsləhətçisi
AZ 1136, Bakı şəhəri, İnşaatçılar prospekti 81
e-poçt: fidan.guluzade@stat.gov.az*

Açar sözlər: məhsuldarlıq, əmək məhsuldarlığı, ümumi daxili məhsul, əlavə dəyər, məşğul əhali, iş saatları, faktiki iş saatları, əmək məhsuldarlığının artımı

Ключевые слова: производительность, производительность труда, валовой внутренний продукт, добавленная стоимость, занятость, рабочее время, реально отработанные часы, рост производительности труда

Keywords: productivity, labour productivity, gross domestic product, value added, employment, working hours, hours actually worked, labour productivity growth

Nuru Süleymanov, Fidan Quluzadə

Əmək məhsuldarlığının statistik qiymətləndirilməsi məsələləri

Xülasə

Əmək məhsuldarlığının statistik qiymətləndirilməsi məsələlərindən bəhs edən məqalədə məhsuldarlıq və əmək məhsuldarlığı anlayışları, əmək məhsuldarlığının beynəlxalq metodoloji tövsiyələrə uyğun qiymətləndirilməsi, qiymətləndirmə zamanı istifadə edilən əsas statistik göstəricilər, məlumat mənbələri, hesablamalar həyata keçirildiyi zaman diqqət tələb edən əsas məqamlara dair geniş məlumatlar verilmiş, həmçinin iqtisadiyyatın qeyri-bazar bölməsində əmək məhsuldarlığının ölçülməsi məsələləri nəzərdən keçirilmişdir. Nəticə olaraq isə, əmək məhsuldarlığı göstəricilərinin hesablanması üzrə əyani nümunələr əsasında qiymətləndirilmə zamanı istifadə edilən əsas statistik göstəricilərin təhlili aparılmışdır.

Nuru Süleymanov, Fidan Quluzadə

Вопросы статистической оценки производительности труда

Резюме

В статье, посвященной вопросам статистического измерения производительности труда, представлена информация о понятиях производительности и производительности труда, измерении производительности труда в соответствии с международными методическими рекомендациями, основных статистических показателей и источниках данных, используемых при оценке, основных моментах, требующих внимания при проведении расчетов, а также вопросы измерения производительности труда в нерыночном секторе экономики. В результате, на наглядных примерах проведен анализ основных статистических показателей, используемых при расчете показателей производительности труда.

Nuru Süleymanov, Fidan Quluzadə
Issues of statistical measurement labour productivity
Summary

The article devoted to the issues of statistical measurement of labour productivity provides information on the concepts of productivity and labour productivity, measurement of labour productivity in accordance with international methodological recommendations, the main statistical indicators and data sources used in the measurement, the main points that require attention when calculations are carried out, as well as the issues of labour productivity measurement in the non-market sector of the economy. As a result, an analysis of the main statistical indicators used in the measurement was carried out based on visual examples of the calculation of labour productivity indicators.

Ədəbiyyat

1. “Məşğulluq haqqında Azərbaycan Respublikasının qanunu”, № 1196-VQ, 29 iyun 2018-ci il;
2. “System of National Accounts 2008”, CEC, IMF, OECD, UN, World Bank, 2009;
3. “Measurement of aggregate and industry-level productivity growth”, Measuring Productivity, OECD Manual, UN, OECD, 2001;
4. “Productivity statistics: Methodological notes”, OECD, 2021;
5. Report of the 18th International Conference of Labour Statisticians (ICLS), International Labour Office, Geneva, Switzerland, 2008;
6. “International productivity gaps: Are labour input measures comparable?”, OECD, 2018;
7. “Measuring Labour Productivity”, Malaysia Handbook, 2022;
8. “A Statistical Overview and Guide”, Office for National Statistics (ONS) Productivity Handbook, UK, 2007;
9. “Labour Productivity Statistics: User Guide”, Scottish Government;
10. “Non-market sector productivity”, Australian Government Productivity Commission, 2017.
11. “Methodological document on labour productivity indicators for the EU-28: quality adjusted labour input”, Eurostat;
12. Məşğulluq təsnifatı, Azərbaycan Respublikasının Dövlət Statistika Komitəsi, 2010;
13. <https://stat.gov.az/>;
14. <https://stat.gov.az/menu/7/source/004.zip>.

Məqalə redaksiyaya daxil olmuşdur: 20.06.2023

Təkrar işlənməyə göndərilmişdir: 23.06.2023

Çap üçün qəbul olunmuşdur: __.__.2023

DÜNYADA YOXSULLUQ VƏ ONUN UŞAQLARA TƏSİRİ

Yaşar Paşa

*Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsi
Həyat keyfiyyətinin statistikasi şöbəsinin müdiri
AZ 1136, Bakı şəhəri, İnşaatçılar prospekti, 81
e-poçt: yashar.pasha@stat.gov.az*

Nəbi Quliyev

*Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsi
Həyat keyfiyyətinin statistikasi şöbəsinin məsləhətçisi
AZ 1136, Bakı şəhəri, İnşaatçılar prospekti, 81
e-poçt: nabi.guliyev@stat.gov.az*

Açar sözlər: uşaq yoxsulluğu, yoxsulluğun uşaqların sağlamlığına və təhsilinə təsiri, sosial diskriminasiya, gəlir azlığı, az qidalanma, sıx məskunlaşma.

Ключевые слова: детская бедность, влияние бедности на здоровье и образование детей, социальная дискриминация, недостаточность дохода, недоедание, перенаселенность.

Keywords: child poverty, the impact of poverty on children's health and education, social discrimination, income deficiency, malnutrition, overcrowding.

Yaşar Paşa, Nəbi Quliyev **Dünyada yoxsulluq və onun uşaqlara təsiri** **Xülasə**

Məqalədə uşaq yoxsulluğu, onun aradan qaldırılması üçün görülməli olan tədbirlər, dünyada hazırda uşaq yoxsulluğu ilə bağlı statistika, uşaq yoxsulluğu haqqında məlumat əldə etmək üçün keçirilən statistik sorğular, uşaqlara yoxsulluğun ən çox zərər vurduğu sahələr üzrə məlumat verilmişdir. Məqalədə yoxsulluğun uşaqlara ən çox mənfi təsir edən və onların gələcəyini təhlükə altında saxlayan sağlamlıq, səhiyyə və sosial diskriminasiyaya toxunulmuşdur. Uşaq yoxsulluğunun aradan qaldırılmasının yalnız dövlətlərin öhdəliyi olmadığı, onunla hər bir fərdin mübarizə aparmalı olduğu qeyd olunmuşdur.

Яшар Паша, Наби Кулиев **Бедность в мире и ее влияние на детей** **Резюме**

В статье дана информация о детской бедности, приведена актуальная статистика детской бедности в мире, показаны статистические исследования для получения информации о детской бедности, а также области, где бедность больше всего затрагивает детей. В статье рассматриваются вопросы образования, здравоохранения и социальной дискриминации, где бедность самым негативным образом сказывается на детях и ставит под угрозу их будущее. Было отмечено, что ликвидация детской бедности является обязанностью не только государств, но и всех граждан, каждый человек должен бороться с ней.

Yashar Pasha, Nabi Guliyev **Poverty in the world and its effect on children** **Resume**

In the article, information is given about child poverty, current statistics on child poverty in the world, statistical surveys to obtain information on child poverty, and the areas where poverty

affects children the most. In the article, education, health and social discrimination, where poverty has the most negative impact on children and endanger their future, is mentioned. It was noted that the elimination of child poverty is not only the responsibility of the states, but that every individual should struggle with it.

Ədəbiyyat

1. World Bank. Poverty and Inequality Platform, <https://pip.worldbank.org/home>
2. UNICEF. Child poverty, <https://www.unicef.org/social-policy/child-poverty>
3. Multidimensional child poverty, <https://www.unicef-irc.org/research/multidimensional-child-poverty/>
4. Abdinasir, K. (2019). How Education Shapes Young People's Mental Health. London: Centre for Mental Health.
5. Anasuri: (2017). Children Living in Poverty: Exploring and Understanding Its Developmental Impact. *OSR Journal of Humanities and Social Science*, Volume 22, Issue 6, Ver. 9: 7-16.
6. Ayre, D. (2016). Poor Mental Health the Links Between Child Poverty and Mental Health Problems. The children's Society.
7. Chaudry, A., and Weimer, C. (2016). Poverty is Not Just an Indicator: The Relationship Between Income, Poverty, and Child Well-Being. *Child poverty—destruction of the nation's human capital* volume 16, number 3s.
8. Chase-Lansdale, P. L., and Brooks-Gunn, J. (2014). Two-generation programs in the twenty first century. *The future of children* vol.24 no.1: 13-34.
9. <https://data.unicef.org/wp-content/uploads/infograms/10482/index.html>

Məqalə redaksiyaya daxil olmuşdur: 11.03.2023

Təkrar işlənməyə göndərilmişdir: 15.03.2023

Çap üçün qəbul olunmuşdur: __.__.2023

UOT:33.311

DOI:10.338.70/2413-6557-2023-9-3-67-71

SEÇMƏ ŞƏBƏKƏSİNİN YARADILMASINDA STATİSTİK İNNOVASIYALARIN TƏTBİQİ

Saleh Mövlamov

*Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsi
Elmi-Tədqiqat və Statistik İnnovasiyalar Mərkəzinin
Elmi araşdırmalar və statistik tədqiqat şöbəsinin baş iqtisadçısı, i.ü.f.d.
AZ 1136, Bakı şəhəri, İnşaatçılar prospekti 81
e-poçt: saleh.movlamov@stat.gov.az*

Nazilə Ağayeva

*Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsi
Elmi-Tədqiqat və Statistik İnnovasiyalar Mərkəzinin
Məlumatların toplanması texnologiyaları və
statistik modelləşdirmə şöbəsinin müdir müavini
AZ 1136, Bakı şəhəri, İnşaatçılar prospekti 81
e-poçt: nazila.aghayeva@stat.gov.az*

Açar sözlər: seçmə müşahidələr, seçmə planı, reprezentativ seçmə, innovativ texnologiyalar, R proqram sistemindən istifadə, seçmə bazası.

Ключевые слова: выборочные наблюдения, план выборки, репрезентативная выборка, инновационные технологии, использование программного комплекса R, база выборки.

Keywords: sampling observations, sampling plan, representative sampling, innovative technologies, use of software complex R, sampling base.

Saleh Mövlamov, Nazilə Ağayeva

Seçmə şəbəkəsinin yaradılmasında statistik innovasiyaların tətbiqi

Xülasə

Məqalədə ərazi vahidləri üzrə əkin sahəsinin statistikasının təşkili məqsədilə statistik vahidlərin (fərdi sahibkarlar, ev təsərrüfatları və s.) seçilməsi üçün Excel və R proqram sistemindən istifadə məsələləri tədqiq olunur. Şərti məlumatlara əsasən, zona üzrə seçmə planı hazırlanmış, R proqram sisteminin tətbiqi ilə statistik vahidlərin seçmə prosesinin layihəsi tərtib edilmişdir.

İnnovativ texnologiyaların seçmə statistik müşahidələrin təkmilləşdirilməsində əhəmiyyətli araşdırılmış və gələcək tədqiqatlarda geniş tətbiqi tövsiyə edilmişdir.

Салех Мовламов, Назила Агайева

Применение статистических инноваций при проектировании выборочных обследований

Резюме

В статье рассматриваются вопросы использования программных систем Excel и R для выборки статистических единиц (индивидуальные предприниматели, домашние хозяйства и др.) с целью организации статистики посевных площадей по территориальным единицам и разработан план выборки на основе условных данных. Процесс выборки статистических единиц спроектирован с использованием программных систем R.

Исследована эффективность применения инновационных технологий в совершенствовании выборочных статистических наблюдений и даны рекомендации для их широкого применения в будущих исследованиях.

Saleh Movlamov, Nazila Aghayeva
Application of statistical innovations to create a sample design
Summary

The article considers the use of the Excel and R software system to select statistical units (individual entrepreneurs, households, etc.) to organize sowing statistics on territorial units and developed a sample plan based on conditional data. A draft of the process of sample of statistical units is compiled using programs R.

The effectiveness of improving statistical examination with innovative technology has been investigated and the widespread use of their selective examinations is recommended.

Ədəbiyyat

1. https://ec.europa.eu/eurostat/cros/content/gsbpm-generic-statistical-business-process-model-theme_en
2. 2015-ci il kənd təsərrüfatı siyahıyaalınması. Azərbaycan Respublikasının Dövlət Statistika Komitəsi. Bakı, 2016
3. Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsi. İqtisadiyyatın ayrı-ayrı bölmələrində seçmə müayinələrin aparılması və subregistrlərin yaradılmasına dair metodiki tövsiyələr. (ikinci hissə). Bakı-2001
4. Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsi. Seçmə müayinələrin aparılmasına dair metodiki tövsiyələr. Bakı-2000
5. <https://office.live.com/start/Excel.aspx?omkt=mn-MN>
6. https://r-analytics.blogspot.com/p/blog-page_06.html
7. Методологические положения по статистике. Вып.3/М 54 Госкомстат России. М.,2000.-294 с.
8. <https://www.questionpro.com/blog/example-of-sample-survey/>
9. <https://stat.gov.az>
10. <https://www.britannica.com/science/statistics/Sample-survey-methods>

Məqalə redaksiyaya daxil olmuşdur: 29.04.2023

Təkrar işlənməyə göndərilmişdir: 04.05.2023

Çap üçün qəbul olunmuşdur: __.__.2023

İNSAN KAPİTALININ MAKROİQTİSADİ PRİNSİPLƏRİ**Famil Niftiyev**

*Tərəvəzçilik Elmi Tədqiqat İnstitutu Publik hüquqi şəxs,
Aqrotexnologiya şöbəsinin aparıcı elmi işçisi
İqtisad Elmi Tədqiqat İnstitutu Publik hüquqi şəxs
elmlər doktoru üzrə dissertant
AZ 1011, Bakı şəhəri, Həsən bəy Zərdabi prospekti, 88a
e-poçt: f.niftiyev@mail.ru*

Açar sözlər: insan, kapital, Solou, AK modeli, investisiya.**Ключевые слова:** человеческий капитал, Солоу, модель АК, инвестиции.**Keywords:** human, capital, Solow, model AK, investment.**Famil Niftiyev****İnsan kapitalinin makroiqtisadi prinsipləri****Xülasə**

Məqalədə iqtisadi artımın inkişafında insan kapitalının rolundan bəhs edilir. Solou və AK modellərinin insan kapitalındakı rolundan danışılır. Solou modelinin üç mənbəyi hesab edilən kapital yığılması, əhali artımı və texnoloji tərəqqi haqqında məlumat verilir. Təqdim olunan modellərdə endogen və ekzogen dəyişikliyin iqtisadi artıma təsiri düstur formasında verilmişdir. Bundan başqa düsturlarda real məhsul və təhsil sistemi arasında əlaqə araşdırılıb. Eyni zamanda insan kapitalının inkişafında investisiya xərclərinin paylanmasından danışılır. Makroiqtisadi səviyyədə səhiyyəyə, təhsilə və elmə çəkilən xərclər ÜDM-ə yatırım adlanır. Həmçinin, məqalədə Teodor Şultsun insan kapitalına və təhsil sahəsində formalaşmasına investisiya ayrılması fikirləri dəyərləndirilir. Sonda AK və Solou modellərinin fərqli yanaşmalarından bəhs edilir.

Фамиль Нифтиев**Макроэкономические принципы человеческого капитала****Резюме**

В статье рассматривается роль человеческого капитала в развитии экономического роста. Обсуждается роль моделей Солоу и АК в человеческом капитале. Накопление капитала, рост населения и технический прогресс рассматриваются как три источника модели Солоу. В представленных моделях влияние эндогенных и экзогенных изменений на экономический рост представлено в виде формулы. Кроме того, при помощи формул показана связь между реальным продуктом и системой образования. При этом, обсуждается распределение инвестиционных затрат на развитие человеческого капитала. На макроэкономическом уровне расходы на здравоохранение, образование и науку называются инвестициями в ВВП. Также в статье оцениваются идеи Теодора Шульца о распределении инвестиций в человеческий капитал и в сфере образования. В конце обсуждаются различные подходы моделей АК и Солоу.

Famil Niftiyev**Macroeconomic principles of human capital****Summary**

The article discusses the role of human capital in the development of economic growth. The role of Solow and EC models in human capital is discussed. Capital accumulation, population growth, and technological progress are reported as the three sources of the Solow model. In the

presented models, the effect of endogenous and exogenous changes on economic growth is given in the form of a formula. In addition, the relationship between the real product and the education system was investigated in the formulas. At the same time, the distribution of investment costs in the development of human capital is discussed. At the macroeconomic level, spending on health, education and science is called investment in GDP share. Also, the article evaluates the ideas of Theodore Schultz on the allocation of investment in human capital and formation in the field of education. Finally, in the concluding part, different approaches of AK and Solow models are discussed.

Ədəbiyyat

1. AGGREY, N. et al. Human Capital and Labor Productivity in East African Manufacturing Firms. *Current Research Journal of Economic Theory*. 2010, vol. 2, no. 2, p. 48-54. ISSN: 2042-485X.
2. McGRATTAN Ellen R., "A Defense of AK Growth Models", *Federal Reserve Bank of Minneapolis Quarterly Review*, Fall 1998. vol. 22(Fall), pages 13-27.
3. Romer, David (2011). "The Solow Growth Model". *Advanced Macroeconomics* (Fourth ed.). New York: McGraw-Hill. pp. 6–48. ISBN 978-0-07-351137-5.
4. Solow, Robert M. (February 1956). "A contribution to the theory of economic growth". *Quarterly Journal of Economics*. 70 (1): 65–94
5. Schultz, Theodore W. (1960). "Capital Formation by Education". *Journal of Political Economy*. 68 (6): 571–583
6. <https://sweet.ua.pt/afreitas/growthbook/Part%20I/mlfchap5.pdf>

Məqalə redaksiyaya daxil olmuşdur: 31.03.2023

Təkrar işlənməyə göndərilmişdir: 04.04.2023

Çap üçün qəbul olunmuşdur: __.__.20223

UOT:338.43

DOI:10.338.70/2413-6557-2023-9-3-78-90

БРЕНДИНГ И ДИЗАЙН В СИСТЕМЕ ПОВЫШЕНИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ БИЗНЕСА

Назрин Марданлы

Азербайджанский Государственный Экономический Университет

Выпускница факультета «Школа дизайна UNEC»

Сотрудница Турецкой Академии Международной Моды VAKKO ESMOD

A3 1134, город Баку, улица Асифа Магerrамова 68, блок 2, кв.6

e-почта: mardanli01@mail.ru

Açar sözlər: biznes, brend, brendinq, dizayn, brend dizayn, rəqabət, bazar, marketing, moda.

Ключевые слова: бизнес, бренд, брендинг, дизайн, бренд-дизайн, конкуренция, рынок, маркетинг, мода.

Keywords: business, brand, branding, design, brand design, competition, market, marketing, fashion.

Nəzrin Mərdanlı

Biznesin rəqabət qabiliyyətinin artırılması sistemində brendinq və dizayn

Xülasə

Azərbaycan Respublikası üçün bu məqalədə qaldırılan məsələlər böyük aktualıq kəsb edir. Bu, əhali tərəfindən biznesin cəlbəedici olması və dövlət strukturlarının məşğulluq, iqtisadi təhlükəsizliyin təmin edilməsi və ölkə büdcəsinin vergi daxilolmaları hesabına doldurulması obyektı kimi ona maraqlı diqqəti ilə bağlıdır.

Brendinq və dizaynın ölkənin biznesinə transformasiyası sayəsində Azərbaycan dünya iqtisadiyyatının və maddi mədəniyyətin ümumi xəzinəsinə daha rəqabətli səviyyədə öz layiqli töhfəsini verməkdə davam edə bilər.

Məqalədə brendinqin növləri, vəzifələri və təsnifatı açıqlanır, bazarda əmtəə və xidmətlərin təşviqinə kömək edən brend və dizaynların yaradıcılarına olan tələblərə diqqət yetirilir.

Назрин Марданлы

Брендинг и дизайн в системе повышения конкурентоспособности бизнеса

Резюме

Вопросы, затрагиваемые в данной статье имеют большую актуальность для Азербайджанской Республики. Это связано с притягательной силой бизнеса со стороны населения и заинтересованным вниманием государственных структур к нему, как объекту занятости, обеспечения экономической безопасности и восполнения бюджета страны налоговыми поступлениями.

Благодаря трансформации брендинга и дизайна в бизнес-образование страны Азербайджан может на более конкурентоспособном уровне продолжать вносить свою достойную лепту в общую копилку мировой экономики и материальной культуры.

Статья раскрывает виды, задачи и классификацию брендинга, задерживает внимание на требованиях, предъявляемых к создателям брендов и дизайнов, помогающих продвижению товаров и услуг на рынок.

Nazrin Mardanly
Branding and design in the system of increasing business competitiveness
Summary

The issues raised in this article for our Republic of Azerbaijan, which re-entered the market path of development about 30 years ago, are of great relevance. This is due to the attractive force of business on the part of the population and the interested attention of state structures to it as an object of employment, ensuring economic security and replenishing the country's budget with tax revenues.

Thanks to the transformation of branding and design into the business education of the country, Azerbaijan can continue to make its worthy contribution to the common treasury of the world economy and material culture at a more competitive level.

The article reveals the types, tasks and classification of branding, draws attention to the requirements for the creators of brands and designs that help promote goods and services on the market.

Литература

1. Армстронг, Гари, Котлер, Филип. Введение в маркетинг; 8-е изд.: Пер. с англ.- М.: «И.Д.Вильямс», 2007. - 1072 с.
2. Домнин, В. Н. Брендинг : учебник и практикум для вузов / В. Н. Домнин. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Издательство Юрайт, 2021. – 493 с.
3. Павловская Е. Э. Основы дизайна и композиции: современные концепции. — М.: Юрайт, 2020. — 120 с.
4. Моисеева Н.К., Рюмин М.Ю., Слушаенко М.В., Будник А.В. Брендинг в управлении маркетинговой активностью / Под ред. проф. Н.К. Моисеевой. – М.: Омега-Л, 2003. – 410 с.
5. <https://sendpulse.com/ru/blog/branding>
6. <https://www.google.com/search?client=opera&q=Что+такое+брендинг.+Процесс+брендинга&sourceid=opera&ie=UTF-8&oe=UTF-8>
7. <https://moluch.ru/archive/43/5167/>
8. <https://az.wikipedia.org/wiki/Az-Granata>
9. https://monoxrom.ru/publications/etapy_sozdaniya_brenda/
10. <https://koloro.ua/blog/brending-i-marketing/5-jetapov-sozdaniya-brenda-i-razrabotka-jelementov-ego-dizajna.htm>

Мәqалә redaksiyaya daxil olmuşdur: 17.01.20223

Тәkrar işlәнmәyә göndәrilmişdir: 20.01.2023

Çap üçün qәbul olunmuşdur: __.__.2023

Korrektor: Fatimә Qiblәliyeva

Çapa imzalanmışdır: //./.2023